

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Гуті К. І.,
студентка 5 курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У даній науковій роботі автор звертає основну увагу на зміст банківської діяльності, її особливості та специфікації з ціллю визначення об'єктивної істини її функціонування (призначення).

Банківська діяльність є комплексом банківських операцій (послуг).

Банківська діяльність – це особливий вид комерційної діяльності, який можуть здійснювати виключно банківські установи відповідно до банківського законодавства після реєстрації банку та одержання ліцензії Національного банку.

Банківську діяльність визначають через банківські послуги, які банк надає своїм клієнтам. Установа має право надавати цілий ряд послуги (крім послуг у сфері страхування). До виключно банківських послуг належать:

1) залучення у вклади (депозити) грошових коштів і банківських металів від необмеженого кола фізичних і юридичних осіб;

2) відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі в банківських металах;

3) розміщення залучених у вклади (депозити), в тому числі на поточні рахунки, коштів і банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Поряд з цими трьома видами послуг банки (інші фінансові установи), а у визначених законами України випадках — також і інші юридичні особи, мають право здійснювати і інші – фінансові послуги пов'язані з основними, що складають зміст банківської діяльності, в тому числі шляхом укладення з юридичними особами (комерційними агентами) агентських договорів. Перелік таких фінансових послуг встановлюється Національним банком.

Крім надання фінансових послуг, банк може здійснювати діяльність щодо:

- 1) інвестицій;
- 2) випуску власних цінних паперів;
- 3) випуску, розповсюдження та проведення лотерей;
- 4) зберігання цінностей або надання в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа;
- 5) інкасації коштів та перевезення валютних цінностей;
- 6) ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (крім власних акцій);
- 7) надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських та інших фінансових послуг. [1, 40]

У зв'язку з цим поняття «банківська діяльність» доцільно розглядати у широкому та у вузькому розумінні. У широкому розумінні під банківською діяльністю розуміються всі види операцій, які можуть здійснювати відповідно до законодавства банки, а у визначених законом випадках — інші юридичні особи. У вузькому розумінні банківська діяльність включає в себе лише ті операції, які виділяють банк з числа інших фінансово-кредитних установ. [2,14]

Банківські операції (послуги) прийнято поділяти на активні, пасивні та комісійні.

Активні операції полягають у використанні ресурсів банку (зокрема надання кредитів). На думку В.М. Усоскіна, активні операції комерційного банку можна розділити на 4 великі групи:

кредитні операції (або позички); інвестиції в цінні папери; касові операції; інші активи.[3, 175-176]

Пасивні операції — це операції, які полягають у залученні грошових коштів — фізичних та юридичних осіб — клієнтів банку (депозити або вклади).

Комісійні операції — це здійснення банками посередницької діяльності, зокрема, обслуговування платежів клієнтів, інкасація, зберігання валютних цінностей, цінних паперів та ін.

Як уже зазначалось вище: «банківську діяльність можуть здійснювати виключно банківські установи, відповідно до норм законодавства, після їх реєстрації та одержання ліцензії Національного банку», тобто зазначається що основним суб'єктом банківської діяльності є банк.

Таким чином, банк є юридичною особою, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку залучати у вклади грошові кошти фізичних і юридичних осіб і розміщувати зазначені кошти від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, а також відкривати та вести банківські рахунки фізичних і юридичних осіб.

У науковій літературі існує два основних підходи до визначення часу виникнення та сутності банків. Відповідно до першого підходу, банки виникли в XIV-XV ст. в італійських містах-республіках Венеції, Генуї з розвитком торгового капіталу, а пізніше сприяли розвитку мануфактурного виробництва. Перший банк, у сучасному його розумінні, виник в Італії в 1407 р. Вважають, що слово «банк» походить від італ. banco - стіл, на якому середньовічні міняйли, які були представниками грошово-торгового капіталу, розкладали свої монети в мішках і посудинах. Міняйли приймали грошові вклади від купців і спеціалізувалися на обміні грошей різних міст і країн. З часом міняйли стали надавати гроші в кредит та отримували за це відсотки, що фактично й означало перетворення міняйл на банкірів. Вважають, що від слова «banko» походить також «банкрут»: коли міняйло зловживав чиеюсь довірою, розбивали стіл, за яким він сидів - «bankorotto».

Відповідно до другої точки зору, банківська справа виникла набагато раніше . У Єгипті банківські операції здійснювались у

2700 р. до н. е. Збірник законів Хаммурапі (1704 - 1662 рр. до н.е.) свідчить про те, що у Вавилоні та Ассирії в обігу були свого роду чеки «бексені», а форми зберігання коштів і позичкові операції регулювалися законами. У Стародавній Греції банкірів називали трапезидами. [4]

Банки в Україні створюються відповідно до Законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про господарські товариства», чинного законодавства про кооперацію та нормативно-правових актів Національного банку.

Банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, що створені і діють на території України відповідно до положень норм законодавства України. В узагальненому вигляді типова сучасна банківська система може бути подана так:

I рівень: - центральний банк;
II рівень: - комерційні банки;
- інвестиційні банки;
- ощадні банки;
- іпотечні банки;
- спеціалізовані банки та ін.;
- парабанківські фінансово-кредитні установи (інвестиційні фонди, страхові компанії, трастові організації, пенсійні фонди, кредитні союзи та ін.). [5, 11-17]

Юридична особа набуває статусу банку і право на здійснення банківської діяльності виключно після внесення відомостей про неї до Державного реєстру банків та отримання банківської ліцензії. Здійснювати банківську діяльність без отримання банківської ліцензії - забороняється.

Мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 120 мільйонів гривень. Банк має право збільшувати статутний капітал, но тільки після того, як всі учасники повністю виконали свої зобов'язання щодо оплати паїв або акцій попередньої підписки, а попередньо оголошений підписний капітал повністю оплачено та зареєстровано. Формування та збільшення статутного капіталу банку може здійснюватися виключно шляхом грошових внесків учасників.

Грошові внески для формування та збільшення статутного капіталу банку резиденти України здійснюють у гривнях, а нерезиденти - в іноземній вільно конвертованій валюті або у гривнях. Перерахування сум з іноземної вільно конвертованої валюти, внесених нерезидентами, в національну валюту України здійснюється за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на дату підписання установчого договору про створення банку, а в разі збільшення статутного капіталу банку – на дату прийняття рішення про збільшення статутного капіталу або на дату прийняття рішення про перетворення банку в банк з іноземним капіталом. Юридичні особи можуть перераховувати кошти лише з власних поточних рахунків у безготівковій формі, а фізичні особи - в безготівковій або готівковій формах. Це обумовлено вимогою, згідно з якою статутний капітал банку не повинен формуватися за рахунок коштів, джерела походження яких не підтверджені. Банк має отримати від учасників банку документи та відомості, які засвідчують джерела походження коштів, спрямованих на формування його статутного капіталу.

Учасниками банку можуть бути юридичні та фізичні особи, резиденти та нерезиденти, а також держава в особі Кабінету Міністрів України або уповноважених ним органів.

Учасниками банку не можуть бути юридичні особи, в яких банк має істотну участь, об'єднання громадян, релігійні та благодійні організації, а також юридичні особи, щодо яких неможливо встановити їх власників і джерела коштів, за рахунок яких вони здійснюють внески до статутного капіталу або купують акції банків.

Власники істотної участі в банку, під якою розуміють пряме або опосередковане (спільно з іншими особами), володіння 10 і більше відсотками статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи, повинні мати бездоганну ділову репутацію та задовільний фінансовий стан.

Вимоги щодо ділової репутації та задовільності фінансового стану засновників та акціонерів (пайовиків), які набувають істотної участі в банку, встановлюються Законом України «Про

банки і банківську діяльність» і нормативно-правовими актами Національного банку.

Організаційно-правовими формами створених в Україні банків є публічні акціонерні товариства або кооперативні банки. Вони можуть функціонувати як універсальні або як спеціалізовані. За спеціалізацією банки поділяють на ощадні; інвестиційні; іпотечні та розрахункові (клірингові). [6]

Статусу спеціалізованого банку, крім ощадного, банк набуває в разі, якщо більше 50% його активів є активами одного типу: для інвестиційного банку - емісія та розміщення цінних паперів, що здійснюються за рахунок грошових коштів приватних інвесторів; для іпотечного банку - активи, розміщені під заставу землі чи нерухомого майна; для розрахункового (клірингового) банку - активи, що розміщуються на клірингових рахунках. Статусу спеціалізованого ощадного банку банк набуває в разі, якщо більше 50% його пасивів є вкладками фізичних осіб.

Банк повинен мати повне та скорочене офіційні найменування українською та іноземними мовами. Найменування банку має містити слово «банк», а також вказівку на організаційно-правову форму банку. Банк має печатку зі своїм повним офіційним найменуванням.

Банки мають право самостійно володіти, користуватися та розпоряджатися майном, що перебуває у їхній власності. [6]

Банк самостійно визначає напрями своєї діяльності і спеціалізацію за видами послуг.

Банк здійснює банківську діяльність у національній або в іноземній валюті (за наявності відповідної ліцензії). Процентні ставки та комісійну винагороду за надані послуги банк встановлює самостійно. [1, 38]

Банк має право відкривати відокремлені підрозділи(філії, відділення, представництва тощо) на території України.

Банк може бути реорганізований за рішенням власників банку. Реорганізація може здійснюватися шляхом злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення.

Таким чином, спираючись на вище зазначене, можна стверджувати, що банківська діяльність є діяльністю основною метою якої являється прибуток. Вона здійснюється юридичними особа-

ми (банками) відомості про яких занесені до Державного реєстру банків та на підставі одержаної ліцензії Національного банку. Банки здійснюють професійне управління ресурсами суспільства в їх грошовому виразі й забезпечують регулювання та контроль банківської діяльності, яка полягає у здійсненні таких операцій (послуг), як:

- операції, які складають зміст банківської діяльності та які можуть здійснювати виключно банківськими установами;
- операції, які конкретизують та доповнюють банківські операції та які відповідно до законодавства можуть здійснювати інші юридичні особи;
- інші угоди вчинення яких є необхідним для забезпечення здійснення банківської діяльності (зокрема оренда приміщення).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арбузов С.Г., Колобов Ю.В., Міщенко В.І., Науменко С.В. Банківська енциклопедія/ С.Г. Арбузов, Ю.В. Колобов, В.І. Міщенко, С.В. Науменко. – Л.: Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. – 504 с.

2. Вашенко Ю.В. Банківське право: навч. посібник./ Ю.В. Вашенко– К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.

3. Усоскин В.М. Современный коммерческий банк: управление и операции./ В.М. Усоскин – М.: «Все для Вас», 1993. – 320 с.

4. Прилуцький О.В. Організаційно-правові засади діяльності комерційних банків в Україні [Електронний ресурс] : дис. на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: 12.00.07/ О.В. Прилуцький. – К., 2007. – 191 с.— Режим доступу: adminpravo.com.ua/index.php/2010.../54-2010-07-08-12-04-11.html

5. Васюренко О.В. Банківські операції: навч. посіб./ О.В. Васюренко— 5-те вид., перероб. і доп.—К.: Знання, 2006.— 311с.

6. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III// Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – №5-6. – Ст. 30